

EÖRSI ISTVÁN

Jegyzetek

Az óriáscsecsemőről

1.

Déry Tibor *Az óriáscsecsemője* abszurd dráma: az élet céltalanságáról, kiúttalan, nemzedékről nemzedékre ismétlődő körforgásáról vall képtelen szituációkban, látzólag összefüggéstelen jelenetsorokban és dialógusokban. Főszereplője az Újszülött, aki születése napjától gyermekének, a második számú Újszülöttnak a megjelenéséig teljes felnőtt-terjedelmében és teljes – erősen csökkent – szellemi erejével szerepel a színen; végsőkéig stilizált emberek és hozzájuk megszólalásig hasonló bábuk láthatók és hallhatók, a cselekményt időnként vetítések szakítják meg, amelyek valószínűleg összegezik az egész mű értelmét. Déry Tibor 1926-ban írta ezt a darabot, messze megelőzve a hasonló irányzatú mai színházi divatot. *Az óriáscsecsemőt* így módon kísérletnek is nevezhetnénk. Csakhogy a

művészetben a kísérlet velejárója, hogy kísérletezhessenek vele: hatás nélkül a kísérlet magánügy marad. Déry darabja évtizedeken át nem jelent meg sem nyomtatásban, sem a világot jelentő deszkán. Magyar tragédia, hogy „mi mindig mindenről elkésünk” (lásd Mihályi Gábor cikkét is a Színház 1. oldalán. *A szerk.*), de ha nagy ritkán korán jövünk, arról a kutya se tud. *Az óriáscsecsemő* nem vehetett részt az új drámai formák kialakításában, így hát keletkezésének évszáma csak kuriózum. Egyedüli mércéje, hogy miként állja meg ma a helyét, nem mint kísérlet, hanem mint olyan nemzetközi áramlat részese, amely – csak az értők számára megkülönböztethetően – egyesít magában kóklerséget és zsenialitást.

2.

Az abszurd dráma legfőbb csapdája: olyan mértékben akar általánosítani, hogy mondandója mindenre és mindenkor érvényes legyen. A fiatal Déry mindenáron be akart sétálni ebbe a csapdába: művészi ösztönét dicséri, hogy ez nem sikerült neki. Ami mindenre vonatkozik, azt senkinek sem kell magára venni. Ami mindenkor pocék, az nem vádolja a jelent. A Déry ábrázolta élet totális értelmetlensége és céltalansága a testületileg, felülről megtervezett és megszervezett nyárspolgári lét értelmetlenségében és céltalanságában ölt testet. Az örök-emberi nyomorúság első számú ismérve itt: hogy az ember születése pillanatától áru. Második ismérve: hogy áru-létét szép lobogókba („Etika Rt.”) burkolják. A képtelenségek mozgatója a nyomorúság és a kiszolgáltatottság. Még a darab poénkészlete is gondoskodik a történelmi töltésről; már az első oldalon azt olvashatjuk: „Kemenecky lány még nem szült öt kiló alatt.” Mindez nem jelenti azt, hogy *Az óriáscsecsemő* antikapitalista szatíra. Déry a meglevő tényanyag birtokában általánosít: „Az Etika Rt. felújította egész gépi berendezését. A régi cég megmarad, új lobogó alatt. Osztályöntudat – e jelben győzzük le szennyves vágyainkat.” A megtervezett nyárspolgári lét nem ér véget az

államosítással. *Az óriáscsecsemőt* előnyösen különbözteti meg legtöbb késői utódjától, hogy konkrétabban értelmezhető.

3.

Minél képtelenebb egy színpadi világ, annál fontosabb, hogy a részleteket erős szituáció vonzóereje fogja össze. A kísérlethez mesterséges feltételek szükségesek, ezeknek a feltételeknek azonban koherenseknek kell lenniük, és mindent, ami e világhoz tartozik, önálló, zárt értékrend szerint kell elrendezniük. Két ember várja a soha-el-nem-jövő csodát vagy megváltást. – Mindenki orrszarvúvá válik, de Béranger nem adja be a derekát. – Átütő alapszituáció, a kezdet kezdetén határozott vonásokkal felvázolt jelképrendszer. *Az óriáscsecsemő*ben ezt az egységet hangulati és stiláris egység helyettesíti. Nincs olyan alap helyzet, amely összefogná az epizódokat. Ezért közülük jó néhány elhagyható, de szaporítani is lehetne őket. A keretet csak az óriáscsecsemőnek az új óriáscsecsemő létrehozásáig megtett „fejlődése” biztosítja – de a kontúrok túl halványak így. Az alapszituáció jellegzetessége, a szerkesztés fegyelme tekintetében *Az óriáscsecsemő* elmarad legjobb késői utódai mögött.

4.

Az abszurd drámákat az a veszély is fenyegeti, hogy egyhangúakká válnak. A túl zord szigorúsággal megszerkesztett világból gyakran hiányzik az érzések skálája. Déry olyan hangulati-stiláris egységet teremt, mely egybeforrasztja a száraz nonszensz-humor és a megrázó líraiság végleiteit. A párbeszédnek ötletesek, a nyelvi paródiák és általában a fordulatok és játékok fölöttebb szellemesek. Ennek örülni kell: ha már az ember halál-kétségbeesett, legalább szórakoztatón legyen az. Ami pedig a lírát illeti: Déry már 1926-os darabjában bebizonyította, amit rejtelmes okokból azóta is csaknem kizárólag prózai szövegbe rejtve árul el magáról: hogy nagy költő. A darab végén a „mi volt életem értelme?” kérdésre felelő bábuk szövege lírai remeklés; és stiláris remeklés az ezt követő

szöveg kontrasztja: a „mi volt halálom értelme?” kérdésre felelő élők zörgő képtelenségei. Mondanom sem kéne: ha a nyelvi megformálás, a hangulati-költői gazdagság és humor szavazócéduláit számoljuk össze, *Az óriáscsecsemő* könnyedén veri legtöbb késői utódját.

5.

E jegyzetek megírására az adott alkalmat, hogy negyvenhárom évvel megszületése után végre előadták *Az óriáscsecsemőt*, melyet Déry máig legjobb darabjának tart. A merész vállalkozó a győri szakszervezetek művelődési központjának Rába színjátszó csoportja volt. A lelkes együttes minden tagja végiggondolta, értette szerepét, és ez Benkő József kitűnő rendezői munkáját is dicséri. Az előadásra az amatőr színjátszócsoporthoz országos versenyének keretében került sor, ha jól tudom, a megyei döntőbe jutás forgott kockán. *Az óriáscsecsemő* nem jutott át ezen az akadályon. Ez optimizmussal tölt el. Mivel az előadás – ismétlem – kiváló volt, arra következtethetünk, hogy ennél jobb darabokat játszottak az amatőrök Győr megyében. Bár már lát-nám őket.

A SZÍNHÁZMŰVÉSZETI SZÖVETSÉG

közgyűlése után az elnökség, a dramaturg, a rendezői, a scenikai, a színész és igazgatói tagozat áprilisban megtartotta első értekezletét.

Április 11-én a Színészportrék sorozatban „A pesti humor mesterei” címmel Dr. Csemmer Mihály tartott magnófelvétellel illusztrált előadást.

A pszichológiai sorozat keretében Dr. Halász László művészetpszichológus előadását a debreceni és kaposvári színház művészei hallgatták meg.

Áprilisban két vidéki színház produkciójáról rendeztek ankétot. Miskolcon Méhes György: 33 névtelen levél, Pécsen pedig Heltai Jenő: Lumpáciusz Vagabundusz című művének előadását vitatták meg.
